

Теоретичні та методологічні засади оподаткування

Проблемні питання

1. Назвіть спільні та відмінні ознаки процесу еволюції податкової системи у різних країнах світу та в Україні.
2. Під впливом яких чинників відбувається еволюція оподаткування в Україні?
3. Яким документом регламентується перелік податків та інших обов'язкових платежів, що створюють податкову систему України?
4. Назвіть види податків та інших обов'язкових платежів, які встановлені в Україні.
5. Якою мірою формування податкової системи України може здійснюватися шляхом запозичення чужого досвіду?
6. Чи важливим для податкової системи України є досвід зарубіжних країн, та чи необхідно реалізовувати їх раціональні ідеї у своїй системі? Що треба враховувати при розробці національної податкової системи?
7. Які недоліки та позитивні риси має Податковий кодекс України? Коли він був прийнятий?
8. Поясніть таке твердження: “Податки – це обов'язковий елемент економічної системи держави, що існує “для інших”, тобто для задоволення потреб суспільства”.
9. Розкрийте зміст поняття “податкове право”, визначте його складові елементи.
10. У чому полягає необхідність інтеграції податкових систем у сучасному глобальному середовищі?

Практичні завдання

1. Проаналізуйте місце України за рейтингом “Ведення бізнесу 2013” та визначте причини зміни динаміки позицій України. Відповідь обґрунтуйте.

У рейтингу “Ведення бізнесу 2013” (Doing Business 2013) Україна не тільки покращила свої позиції на 15 пунктів (до 137 місця із 185 країн), а і

увійшла до списку із 23 країн світу – найбільших реформаторів умов ведення бізнесу у 2011 –2012 роках, які оцінює даний рейтинг. Відповідно до оцінок Doing Business країни – найбільші реформатори умов ведення бізнесу, це країни, що кардинально реформували 3 і більше сфери (субіндекси) ведення бізнесу.

У рейтингу Doing Business 2013 за субіндексом ”Сплата податків” Україна не лише покращила власну позицію на 18 пунктів, а й потрапила до десятки країн – найбільших реформаторів даної сфери діяльності за останні 7 років – 6 місце. Так, за даний період Україна наблизилась до оптимального значення на 31 в.п. (з 16% до 47% від оптимального значення). Завдяки проведенню податкової реформи в Україні поступово скорочується як рівень податкового навантаження, так і кількість та тривалість платежів із сплати податків. Зокрема завдяки прийняттю та набуттю чинності ряду положень Податкового кодексу від 02.12.2010 № 2755 – VI, Закону України 08.07.2010 № 2464 –VI ”Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування” та інших нормативних актів кількість податкових платежів на рік було скорочено до 28 проти 135 платежів у попередньому періоді.

Таблиця 1.1

Динаміка позицій деяких країн у рейтингу Doing Business

Країна	Doing Business 2011	Doing Business 2012	Doing Business 2013	Зміна	Країна	Doing Business 2011	Doing Business 2012	Doing Business 2013	Зміна
Сінгапур	1	1	1	0	Казахстан	58	56	49	7
Гонконг	2	2	2	0	Білорусь	91	60	58	2
Нова Зеландія	3	3	3	0	Азербайджан	69	66	67	–1
США	4	4	4	0	Киргизстан	67	69	70	–1
Данія	5	5	5	0	Монголія	89	88	76	12
Грузія	17	12	9	3	Молдова	99	86	83	3
Німеччина	19	18	20	–2	РФ	124	118	112	6

Країна	Doing Business 2011	Doing Business 2012	Doing Business 2013	Зміна	Країна	Doing Business 2011	Doing Business 2012	Doing Business 2013	Зміна
Японія	20	20	24	-4	Україна	149	152	137	15
Вірменія	61	50	32	18	Таджикистан	152	147	141	6
Китай	87	91	91	0	Узбекистан	164	168	154	14

Таблиця 1.2

**Місце України у рейтингу Doing Business та за складовими
у публікаціях 2009 –2013 рр.**

	2009	2011	2012	2013	Зміна 2013 до 2012	Тенденція
Складність ведення бізнесу, загальна оцінка	145	149	152	137	+15	☐ ☒
За субіндексами:						
– започаткування бізнесу	128	118	116	50	+66	☐
– реєстрація власності	140	165	168	149	+19	☐
– сплата податків	180	181	183	165	+18	☐
– підключення до мережі електропостачання		169	170	166	+4	☐
– виконання зобов'язань по контракту	48	44	44	42	+2	☐
– банкрутство	143	158	158	157	+1	☐
– отримання кредиту	28	21	23	23	0	=
– дозвільна система у будівництві	179	182	182	183	-1	☐

– зовнішня торгівля	121	136	144	145	–1	☐
– захист прав інвесторів	142	108	114	117	–3	☐

Крім того, завдяки впровадженню в дію пункту 49.4 Податкового кодексу України, відповідно до якого платники податків, що належать до великих та середніх підприємств, подають податкові декларації до органу державної податкової служби лише в електронній формі, тривалість процесу сплати податків в Україні була скорочена на 166 годин – до 491 години на рік.

Також згідно з пунктом 10 підрозділу 4 “Перехідних положень” Податкового кодексу України ставка податку на прибуток підприємств з 1 квітня 2011 року була знижена з 25% до 23%, з 1 січня 2012 року – до 21%, а з 1 січня 2013 року – до 19%. Як наслідок, відповідно до даних Doing Business середньозважена ставка оподаткування підприємств скоротилася до 55,4% проти 57,1%.

Таблиця 1.3

Рейтинг субіндексу податкової системи в Україні та інших країнах світу

	Платежі (кількість)	Час (кількість годин на рік)	Середньозважена ставка оподаткування, %	Місце у рейтингу
Україна	28	491	55,4	165
Росія	7	177	54,1	64
Польща	18	286	43,8	114
Грузія	5	280	16,5	33
Латвія	7	264	36,6	52
Німеччина	9	207	46,8	72
Білорусь	10	338	60,7	129
США	11	175	46,7	69

2. Визначте, який непрямий податок більш вигідний підприємству і державі: податок з продажу (купівлі), податок з обороту чи податок на додану

вартість?

3. Визначте, який прями́й податок більш вигідний державі: податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб, податок на майно?

4. Проаналізуйте джерела формування та напрями використання доходів бюджету України. Зробіть відповідні висновки.

5. Дослідіть вплив податкової політики та різних макроекономічних чинників на формування дохідної частини державного бюджету України. Сформулюйте висновки.

6. Підберіть та підготуйте критичний огляд 2 –3 наукових публікацій за тематикою “Проблеми модернізації податкової системи України”, “Шляхи реформування податкової системи України”.

7. Напишіть есе на тему “Шляхи модернізації податкової системи України”.

Частина 2

Проблемні питання

1. Охарактеризуйте особливості податкових систем країн з командно-адміністративною економікою. В чому їх особливі риси?

2. Назвіть позитивні та негативні риси податкових систем в країнах з ринковою економікою.

3. У чому полягають особливості податкової політики країн в сучасних кризових економічних умовах?

4. Назвіть та охарактеризуйте основні етапи становлення та розвитку податкової системи України, Німеччини, КНР, Австралії.

5. Розкрийте особливості сучасної податкової політики в Україні, Німеччині, КНР, Австралії.

6. Що мав на увазі Дж. Кейнс коли стверджував, що надходження майже за всіма податками залежать не лише від змін у податкових ставках, а й від коливань розміру номінальних доходів?

7. У чому полягає новизна теорії оподаткування, запропонованої Дж. Кейнсом?

8. Послідовники Дж. Кейнса – Е. Хассен, У. Геллер, Е. Домар, Р. Харрод, К. Кларк, Г. Хеллер, Ф. Ноймарк та інші – обґрунтовано доводили необхідність

систематичного впливу держави на економічне зростання. Чи доцільно вважати податки головним регулятором нагромадження, "вбудованим механізмом гнучкості", який може забезпечити підйом економіки?

9. Доведіть існування залежності як податкових надходжень від податкових ставок, так і обсягу виробництва від податкових ставок.

10. Обґрунтуйте більшу економічну ефективність цільових податкових пільг у стимулювання інвестиційної діяльності в порівнянні з податковими ставками.

Практичні завдання

1. Визначте, який, згідно Дж. Кейнса, спосіб втручання держави в економіку визнається як основний? Обґрунтуйте відповідь.

Одним із важливих принципів теорії Дж. Кейнса є те, що економічне зростання залежить від достатніх заощаджень тільки за умови повної зайнятості. Якщо цієї головної умови немає, то великі заощадження заважають зростанню. Звідси висновок – зайві заощадження необхідно вилучити за допомогою податків; шкала оподаткування повинна бути прогресивною. Дж. Кейнс виводить принцип прогресивності в оподаткуванні, виходячи не з ідеї справедливості, а з концепції "граничних заощаджень".

Дж. Кейнс стверджував, що "основний психологічний закон, в існуванні якого ми можемо бути цілком упевнені не тільки з апіорних міркувань, а й на основі детального вивчення минулого досвіду, полягає в тому, що люди схильні, як правило, збільшувати своє споживання зі зростанням доходу, але не тією ж мірою, в якій зростає дохід". З цього положення він зробив висновок про необхідність державного втручання, спрямованого на вилучення за допомогою податків доходів, що знаходяться у заощадженнях, та фінансування за рахунок цих коштів інвестицій, а також поточних державних видатків. Основним способом втручання держави в економіку Дж. Кейнс вважав фіскальну, в тому числі податкову, політику. Податки розглядалися вченим як "вбудовані механізми гнучкості".

На думку Дж. Кейнса, високі податки відіграють позитивну роль. Зниження податків та викликане цим зниження обсягу доходів бюджету може посилити економічну нестійкість. Дослідження податків в їх взаємодії із

сукупними показниками, у першу чергу, потребує з'ясування оптимального рівня податків та їх впливу на збалансованість у приватному секторі. Таким чином, Дж. Кейнс розробив принципово нову теорію податків, спрямовану на регулювання економіки в умовах функціонування ринкового господарства.

До 70-х рр. ХХ ст. основу теоретичного обґрунтування податків становили кейнсіанські положення. Проте у 70-ті рр. внаслідок подальшого розвитку виробничих відносин виявляються суперечності кейнсіанських методів державного втручання. У цей час уповільнилися темпи економічного зростання економік західних країн, зросли бюджетний дефіцит, державний борг та інфляція. В умовах поглиблення кризи 1974 – 1975 та 1980 – 1982 рр. постало питання про перегляд головної економічної концепції. На місце кейнсіанських методів регулювання приходить неокласична теорія і, зокрема, один з її напрямів – неоконсерватизм. Кейнсіанський підхід поступається місцем неокласичному, відповідно до якого ринкове господарство не повинно обмежуватися державним втручанням, оскільки вільна конкуренція сама створює найкращі можливості для забезпечення економічної рівноваги. Кейнсіанське твердження про те, що рівень безробіття залежить від попиту і є примусовим, відкидається; безробіття проголошується добровільним. Відмінності в економічних доктринах кейнсіанства та неоконсерватизму зумовили різний підхід до методів регулювання економіки. Проте навіть за цих нових умов мова йшла виключно про зміну методів, а не про повне скасування державного втручання.

2. Податкова гармонізація передбачає обмеження частини податкових повноважень держав-членів міждержавного об'єднання, такого як ЄС. Такі обмеження проявляються у формі регламентації видів податків, межі встановлення їх ставок, способів адміністрування тощо. У свою чергу, держави-члени міждержавного об'єднання погоджуються на обмеження своїх фіскальних повноважень тією мірою, наскільки їх інтереси краще задовольняються на рівні об'єднання, ніж на національному рівні. Тому створення однакових умов і можливостей, з одного боку, та податкова суверенність держав-членів об'єднання, з іншого, забезпечують основні інституційні принципи податкової гармонізації. Назвіть принципи податкової гармонізації та наведіть приклади їх реалізації в країнах членах ЄС

3. Віто Танці, який у період 1981 – 2001 рр. очолював Податковий департамент Міжнародного валютного фонду, сформував поняття фінансових “термітів”, – явищ сучасної глобальної економіки, які “підточують” технологію

оподаткування. Наведіть приклади негативного впливу фінансових “термітів” на глобальну економіку.

4. Підготуйте критичний огляд запропонованих наукових публікацій та висловіть думку щодо правильності чи неправильності твердження: “Крива Лаффера – це тільки теоретичне припущення про те, що податкові доходи будуть максимізовані при деяких рівнях ставок податку в інтервалі від 0 до 100 %. Однак виникає питання: де знаходиться точка на кривій, яка відповідає стану нашої економіки?”.

Публікації:

1. Корягін М.В. Економічна природа податків у працях кейнсіанців та неоконсерваторів [Електронний ресурс] / М.В. Корягін. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/14_52939.doc.htm

2. Орлова В.К. Крива Лаффера: теорія і практика [Електронний ресурс] / В.К. Орлова. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9660/1/81.pdf>